

operacija kalemljenja

sara kofman

»Svaki govor (*logos*) mora biti konstituisan kao neko živo biće: da ima telo koje bi bilo njegovo, tako da ne bude ni bez glave, ni bez nogu, nego da ima sredinu istovremeno kao i dva kraja.«

Platon, *Fedar*, 264.

»Rasejavanje uopštava teoriju i praksu kalemljenja bez sopstvenog tela i kosine bez čeone strane.«

Žak Derida, Izvan knjige
(*La Dissémination*, 17)

»U gomili, zemlja navodi na klijanje slepoocnica bez lobanja,

Mišice su bludile, gole, lišene ramena
A oči lutale, usamljene, frustrirane s čeone strane.«

Empedokle

»Ja postavljam, kroz termin ručne prese, pitanje mašine za pisanje koja bi trebalo da dovede do njihovanja čitavog prostora sopstvenog tela u naletu bez granica mašina i, dakle, da mašine do presećene ruke.«

Žak Derida, *Bubnjić*
(*Marges*, XXI)

»Rasuti udovi, rasečena glava, ruka otkačena od mišice (...), noge koje plešu same od sebe (...), eto šta to po sebi ima nešto posebno uznenimajuće, naročito kad im se pripisuje neka nezavisna aktivnost. Taj naročiti utisak dolazi od odnosa sa kompleksom kastracije.«

Frojd, Uznenimajuća neobičnost

Pisati o Žaku Deridi izgleda smelo jer od njega se mogu pojavit drugi, odlučujući tekstovi koji bi mogli da promene, bar po principu običnog dodavanja, još nezavršen korpus. Jedino smrt, kako to hoće tradicija, legitimise komentar, kritiku tekstova koji se tada izdižu na dostojanstvo dela iz koga postaje dozvoljeno uzimati teme i teze.

Ali nije reč o tome da se o Deridi piše teza. Ni danas, ni sutra. Bez obzira kakvi budu kasniji tekstovi, oni neće omogućiti sastavljanje jedne Knjige, svršenog i prirodnog totaliteta koji bi zatvorio nekog nepokretnog i konačnog označenika u zatvorenu svesku: identitet označenika garantovan identitetom autora, smrću do koje se najzad despelo. Tako vod koncepciji knjige i zaštiti koju ta koncepcija nudi, Žak Derida suprotstavlja neobično i uznenimajuće »pražnjenje pisma«, »njegovu aforističku energiju« (*Gramm*, 30–31). On Knjizi suprotstavlja tekst, pojam koji pokreće tradicionalnu ideju o korpusu. Više od korpusa, svojstvenog nekom autoru. Specifičnost teksta kao pisma počiva u brisanju vlastitog imena, u utsutstvu očinstva: pismo je uvek već siroče, uvek već oceubica (v. *Pharmacie*, Dis., 86 i *Gramm*, 159 i 164). Mogućnost smrti »autora« je upisana u ponavljanu strukturu pisma, odsećenog tim samim od svake odgovornosti svesti kao absolutnog autoriteta. Jeste pismo ono što može funkcionišati u razdeljenom ponavljanju jednog izvornog hteći—möći i svakog konteksta koji dovodi do prinude (v. *Signature... Marges*, 381). »Savka grafema ima testamentarnu suštinu« (*Gramm*, 100): nema, dakle, potrebe, čekati empirijsku smrt »autora« da bismo se pozabavili ekonomijom njegovog teksta. Sasvim suprotno. Empirijska smrt stvara obmanu o dovršenom korpusu, lepot fatalnosti, skriva smrt koja se uvek već dešava u tekstu. Tekst—tkanje koji se zatvara nad onim ko je istkao platno. Tekst—zamka koja uvek već trguje sa smrću. Potpis je dodatna obmana. Ali pošto može da se oponaša, ponavlja, jer je pismo, on pruža samo privid identiteta (1). Tekst je kao pokrov gde se ukršta hiljadu niti različitog porekla. Izatkan od različitosti, on je uvek heterogen. Bez sopstvenog identiteta, otvoren prema svojoj spoljnoj strani. Plastomičkoj koncepciji korpusa Ž. Derida suprotstavlja telo bez sopstvenih i hegemonističkih delova, konstituisano kalemljenjima: bez glavnog tela. Logika teksta je alogična: logika grafije ili kaleme koja briše oprečnost spoljašnjeg i unutrašnjeg, istog i drugog. Tekstualna operacija je operacija jednog uopštenog kalemljenja čije beskrajno kretanje nema ništa više apsolutni početak nego kraj. Pismo teksta se »uvek troši u čitanju drugih tekstova.« (*Positions*, 11). Logikom kalemljenja upravlja »grafika nadopunjivosti« (v. *O gramatologiji*, Sarajevo, 1976, 306). Nadopuna nije obična spoljašnjost, čisto dodavanje kakvo bi htela da nametne metafizička tradicija koja briše dodavanje, svodeći ga da bude samo dodavanje: nadopuna bi se tada dodavala na jednoj samodovoljno prisustvu koje dolazi izvana kao zlo čije je drugo ime smrt. »Logika« nadopune, koja okončava logiku identiteta, želi da »vanjsko bude unutrašnje, da se drugo i nedostatak udruže kao jedno više koje zamenuje jedno manje, da ono što se dodaje nekoj stvari zauzme mesto nedostatka te stvari, da mana kao vanjsko unutrašnjeg bude već unutar unutrašnjeg«. (*Gramm*, 308). Čudna struktura nadopune koja stvara sa zakašnjenjem ono na šta je pozvana da se nadoveže. Ono što izgleda da margini sopstvenog tela, dole ili odbaćeno na kraj, i koje se otvara na vanjsko, ponekad je važnije nego takozvani glavni tekst (v. *Double séance*, 230). Tekstualna nadopunjivost dislocira svako sopstvo, svaku vlastitost. Svaki tekst se otvara na neki drugi tekst, svako pismo se poziva na neko drugo pismo, uvek je već nagrženo, zasećeno: nigde nema nekog »tekstualnog zasejavanja, a životni princip se vraća samo na sebe samog« (*Double séance*, 231). Uopšteno kalemljenje briše razliku izmedu teksta i »van-teksta«. Ništa pre ili izvan teksta. Beskrajno kruženje tekstova koji prelaze jedni u druge jer struktura nadopune podrazumeva da je nadopu-

na nadopune uvek moguća, nužna: kretanje nadopunjivosti nije slučajno, nego je povezano sa suštinom idealiteta kao mogućnosti dvostrukog i ponavljanja.

Svi radovi Ž. Deride stvaraju teoriju o tekstualnom kalemljenju i uvode u igru jednu takvu praksu. »Pisati znači kalemiti (...) Kalemljenje se ne dešava u sopstvu stvari. Ne postoji više stvari nego originalan tekst« (*Diss.*, 395).

Rasejavanje je, gde je i glavni naslov samo kalem, možda najbolja paradigm jednog takvog pisma.

Praksa kalemljenja preobražava tekst u tkanje »citata«: umetnuti tekstovi su pokrenuti, pomereni, podstaknuti. »Pisati umetanje, reč koja ovde deluje svom svojom energijom i prema svim svojim mogućnostima (umetnuti kalem ispod kore) (...) U prošrenom smislu, uvesti u neki tekst, u neki registar (...) da bi se obeležila pravala pozorišta u knjigu, razredenosti u unutrašnjost« (*Double Séance*, 264). Uzeti i umetnuti tekstovi ne izgradju ni kolaze, ni ilustracije. Tekst ne postoji bez tih kalema koji se sami čitaju jedno u operaciji njihovog ponovnog ispisivanja. Telo teksta se oplodava osemenjivanjem alogene: zaraženo izvana, ono se regeneriše: »Svaki kalemljeni tekst nastavlja da zrači ka mestu gde je uzet, preobražavajući ga takođe osvajanjem novog terena (...). Nakalemjena na više mesta, svaki put izmenjena zbog izvoženja, mladića dočazi do toga da se kalemi sama na sebe. Stablo koje konačno ostaje bez korena« (*Diss.*, 395).

Ovaj tekst povodom Solersovih (Sollers) *Brojeva*, koji kroz heterogenost pisama, dovedenu do vrhunca, govori u dubini »šta je« pismo: »Pismo je mnogobrojno ili ne postoji.«

Otvoren tako, s pravom, na sve tekstove, za sva vremena, svakorsno, svaki tekst ima jednu beskrajnu gustinu. Hibrid neodlučive prirode. Deridini radovi ukrštaju takozvane »književne« tekstove, takozvane »filozofske« tekstove, psihoanalitičke, sociološke, lingvističke, verske tekstove, i druge još koji se ne mogu nigde svrstati (v. *Positions*, 93). Kao pismo, tekst Ž. Deride je atopičan, izvan kategorije, izvan zakonitosti, bastard. U sceni pisanja iz »Fedra«, koja je scena *izlaganja*, bog Tamus-Amnon izjavljuje da je dete—pismo koje je izložio otac, Tot, nezakonito: sledstveno tome, osudeno na lutanje, na izgnanstvo. Farmakos, jevrejski.

Operacija kalemljenja, koja odvaja sopstvo od samog sebe, odstranjuje sve zaštite kojima je okružena metafizika da bi se oduprla razari od opasnog vanjskog, od otrova kakav je pisanje. Uzimajući jedan tekstualni član i utiskujući ga u drugi kontekst, kalemljenje razbijja granicu između iznutra i izvana kod nekog konteksta. Granicu koju je metafizika htela da po svaku cenu sačuva: »oprečnost unutrašnjeg i vanjskog je konstitucionalna logici identiteta, logici. Pošto je ta oprečnost »akreditovana kao potka svake oprečnosti« (*Pharmacie*, 117), »inauralni« gest logike je da stavi vanjsko izvana. Tako Planton, da bi sačuvalo čistoto logosa, živeći vrlo organizovano, sa glavom i repom, projicira u pismo, istinskoj krvicu za sve, čitavo zlo spoljašnjosti. Elemt, to vanjsko je »jedna opasna nadopuna koja pravljaju čak i u ono što bi htelo da se od njega otkači i siluje ga«. Neidentičnost sa sobom farmakona koja mu omogućava da bude istovremeno iznutra i izvana. Povezivanje oprečnih u farmakon koju otvara »mogućnost za oprečnost, a da to tu nije jasno«, mogućnost za razliku između izvana i iznutra. Povezivanje poništeno nizom defanzivnih procesa, kao što su raslojavanje, projektovanje, isterivanje. Ceremonija farmakosa u gradu je bučni eho one tajne ceremonije koja se odigrava na jednoj drugoj sceni. U oba slučaja radi se o odlučivanju, o presecanju između dobrog i lošeg, iznutra i izvana, o odbacivanju neodlučive ambivalencije, o isterivanju zla da bi se popravio dobar predmet, obnovio dobar smisao, integritet ugroženog sopstvenog tela, »valjani red farmacije i unutarnjosti«: iz straha od trovanja, zaraze, prljanja, rasparčavanja.

Otuda nije čudo što se ponovo javljaju prstara strahovanja pri čitanju Deridinih radova: što se odbacuje u celini, smatraju nerazumljivim, nečitkim, protjeranim u neku ruku odvojenim po strani. Kao i kod Sokrata, koji je takođe atopičan, jedinka demonske vrste, neki bi voleli da osude deridu na smrt trovanjem. Strahovanja pred uznenimajućom neobičnošću pisma: pred izvornom dvostrukostu i ponavljanjem, pred »povratnicima«. Operacije preuzimanja i kalemljenja citata moguće su samo zato što je samoj strukturi znaka, oznake, svojstveno da bude zaprta, uđostručena, preneta, citirana u nekom drugom mestu nego što je njegovo: »Svaki »znači« je jedinstvo ponovljivosti, odvojivo od unutrašnjeg ili spoljnog konteksta, odvojivo od samog sebe« time što je sama ponovljivost koja konstituiše njihov identitet i nikada im ne dozvoljava da budu jedinstvo identiteta za sebe. »Odsustvo referencijskog konstituše obeležje.« »Bez te mogućnosti, koja je takođe opšta i uopštavajuća, ponovljivost svakog obeležja, ne bi bilo iskaza« (*Signature... Marges*, 378–379).

»Svaki znak, lingvistički ili ne, može biti citiran, stavljen u navodnike; time on može da raskine sa svakim datim kontekstom, da tvori beskonačno nove kontekste na apsolutno nezasit način. Ovo ne pretpostavlja da obeležje vredi izvan teksta, nego, naprotiv, da postoje samo konteksti bez ikakvog apsolutnog centra, ukotvljenja. Ta citiranost, to udvajanje ili udvojenost, ta ponovljivost obeležja nije slučajnost ili anomalija, nego je to nešto (...) bez čega neko obeležje ne bi više imalo takozvano »normalno« funkcionsanje« (*ibidem*, 381).

Znak je odvojiv od konteksta, jer je uvek već odvojen od njega, obeležen tragom drugog, uvek različitog od sebe. Pismo je razlika, izvorno proredovanje sebe od sebe. »Upravo proredovanje kao navalu prisutnosti u obeležju (...) ja ovde nazivam pismom« (*ibidem*, 390). Pismo kao izvorni pomak, uslov je svakog reza, svakog dezartikulisanja. U pismu, usko govoreći, crte, crticce, tačke, brojevi, navodnici, beline, obeležavaju u tisini proredovanje pisma uopšte.

(1) Za sve to i posebno metaforu o pauku v. *Qual Quelle* (*Marges*, 331).

Prevod: Ljiljana Cvjetić-Karadžić